

ним стандартам судопроизводства дозволило виділити умовия гарантування доступности пересмотра судових рішень в порядку контролю за судами першої інстанції.

Ключевые слова: право на пересмотр, судебное решение, административное судопроизводство, гарантии доступности.

Summary

Sherenin Y. L. The essence of right to revision of decisions by administrative courts. — Article. There marked out in the article that review of court decisions by administrative courts is realized in limits of realization of law-providing and law-guardian functions by justice system. Hence it follows that realization of right to review of court decision must correspond to content and type of administrative judicial jurisdiction. Addressing to legal procedure international standards have performed to mark out the conditions of guaranteeing of review of court decisions accessibility in the control of the first instance court order.

Keywords: right to review, court decision, administrative legal procedure, accessibility guarantees.

УДК 342.53(477)

І. Є. Словська

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Становлення Верховної Ради України як демократичного інституту державної влади зі значним переліком повноважень у сфері законотворчості, контролю, формування органів держави тощо відбувається у досить складних соціально-політичних умовах. Суттєвими перепонами якісним змінам слугують відсутність стабільної нормативної бази, що відповідає реаліям державотворчих процесів, недостатня теоретична розробка концептуальних основ конституційно-правового статусу парламенту і перспектив розвитку цієї гілки державної влади, падіння довіри до народних обранців, яке відбувається з низки об'єктивних і суб'єктивних причин.

Проте аналіз особливостей вітчизняного парламентаризму є неповним без з'ясування принципів діяльності Верховної Ради України, що ставить за мету автор запропонованого дослідження. Актуальність теми, її науково-практичне значення зумовлене потребою висвітлення ключових моментів загальних конституційних засад організації і функціонування органу законодавчої влади. Нормами-принципами, суб'єктивно усвідомленими в науці об'єктивними закономірностями, притаманними парламенту як соціально-правовому явищу, сформульованими у вигляді певних правил чи засад, слід неухильно керуватися не лише в теорії, а й повсякденній практиці [1, 127–128].

Вивченням окремих аспектів засад діяльності парламенту займалися такі науковці, як Н. І. Богачева, П. В. Євграфов, В. М. Зубов, О. В. Ковальова, О. О. Колобов, І. О. Кресіна, С. В. Масленнікова, О. М. Мироненко, М. О. Могунова, В. П. Погорілко, О. В. Савоськін, О. А. Сергунін, М. І. Ставнійчук, М. О. Теплюк, О. Ф. Фрицький, В. Є. Чиркін, Ю. С. Шемшученко, В. А. Ше-

ховцов, Д. В. Шикунів та ін. Саме праці згаданих вчених автор аналізував при написанні даної статті.

Конституція України закладає основи правового статусу Верховної Ради України, серед яких варто назвати принцип народовладдя (представницький характер органу державної влади), колегіальність діяльності і прийняття рішень, професійність народних депутатів, які реалізують повноваження на постійній основі (ст. ст. 75, 76, 78, 82 Основного Закону).

Завдяки конституційно задекларованій ідеї народного представництва, визнанню прав і свобод особи, що гарантують політичну самостійність окремих громадян та їх об'єднань, праву на ротачію складу народних депутатів у випадку невиконання чи неналежного виконання ними свого призначення парламентом набуває «суспільного чи народного характеру» [2, 333; 3, 115–116]. На основі цих правових цінностей досягається консенсус не лише на рівні громадянського суспільства — держава, але й окремих складових громадянського суспільства, тобто різних соціальних груп і організацій, у тому числі специфічних, орієнтованих на владу таких елементів, як політичні партії.

Функціонування Верховної Ради України передбачає повагу і розуміння з боку політичних опонентів альтернативних програм розвитку держави, безсумнівність цінностей свободи, власності, безпеки і гідності людини. Лише в цих межах визнається право на опозицію, з якого випливає презумпція законності існування своїх конкурентів і, відповідно, можливість компромісу між ними. Винятками з цього правила є лише крайні радикальні партії, однак за умов стабільної демократії вони, зазвичай, не мають суттєвого впливу на політичні процеси і законодавчу діяльність.

Отже, політичний консенсус у Верховній Раді України не означає повної безконфліктності в структурі громадянського суспільства — демократична держава. Мова йде про те, що зазначені базові цінності окреслюють межі безконфліктного простору та визначають принципи і засоби врегулювання зіткнень інтересів. За будь-яких умов способом вирішення конфліктів у стінах парламенту є орієнтація на порозуміння, а не приниження чи підкорення опонента [4, 57–58].

Народовладдя як принцип діяльності Верховної Ради України є конституційною ідеєю за своєю природою, оскільки її визнання і реалізація передбачають перехід до конституційного порядку управління [5, 22]. Тому представницький характер парламенту характеризують у своїй сукупності підтримка обраних депутатів з боку населення й інших органів державної влади, особливий характер зв'язку між представниками і виборцями та обговорення й ухвалення рішень на колегіальних засадах [6, 259–261].

Верховна Рада України є колегіальним органом державної влади у складі 450 народних депутатів (ч. 1 ст. 76 Конституції України). Саме виборча система «реалізує функцію формування повноважного народного представництва» [7, 251]. Парламентарії, обрані виключно шляхом загального, прямого, рівного, таємного голосування громадян, покликані надійно забезпечувати національні і регіональні інтереси.

Конституція України чітко не визначає вид виборчої системи, за якою формується законодавча установа, проте деталізує основні засади організації і проведення виборів. Подібна практика відповідає новим політичним відносинам та актуалізує процес ухвалення новітнього законодавства з питань парламентського права. Використання в організації виборчого процесу демократичних міжнародних виборчих стандартів у поєднанні з власним досвідом й традиціями свідчить про обрання Україною цивілізованого і легітимного шляху перетворень та розв'язання політичної кризи.

Враховуючи реальну перспективу проведення виборів і необхідність зробити конкретний вибір щодо певного виду виборчої системи, основний інтерес парламентаріїв у вирішенні цього питання представляє проблема політичної структуризації українського суспільства взагалі і законодавчої інституції зокрема [8, 221–222, 224]. Воля народу повинна відображатися в результатах голосування і, як наслідок, подальшому розвитку конституційного ладу, тому права людини необхідно поважати й захищати у спосіб, що надає особі можливість зробити свідомий вибір. Ефективний, тобто зорієнтований на досягнення мети вільних і справедливих виборів, вибір держави допускає найбільш мінімальні обмеження права голосу, співмірні з потребами демократичного суспільства [9, 27].

Автор сподівається, що повернення способу формування парламенту до змішаного типу певною мірою мінімізує політизацію Верховної Ради України та започаткує непартійний підхід до законотворчості, прийняття державного бюджету та реалізації інших функцій представницької інституції.

Чергова ротация складу парламенту відбувається кожні п'ять років. Причиною збільшення терміну повноважень Верховної Ради України на один рік є політична доцільність. У такий спосіб каденція законодавчого органу урівноважується зі строком перебування на посту Президента, який, як і депутати, обирається виборцями на основі загальноновизнаних принципів виборчого права [10, 78].

Ідея народного суверенітету, покладена в основу народного представництва, передбачає короткий строк легіслатури. Проте громадяни як джерело влади в державі мають право достроково оновити склад парламенту, якщо він провадить політику, не відповідну інтересам суспільства, стає корумпованим. У демократичній державі одного разу легітимована влада не може бути автономною: вона потребує довіри народу, яка періодично підтверджується. Влада — це постійно оновлювана демократична структура [5, 114–115].

Отже, імперативна визначеність терміну повноважень Верховної Ради України й періодичність проведення виборів є вагомими чинниками демократії, важливими інститутами гарантування реалізації виборчих прав громадян. Скасування виборів, перенесення строків їх проведення з підстав, не передбачених законодавством, є прямим порушенням цих прав [11, абз. 3 п. 5 мотивувальної частини Рішення].

Колегіальність за складом означає, що парламент є зібранням депутатів, значна кількість яких відображає в діяльності законодавчого органу соціальну

і демографічну структуру суспільства [12, 15]. На переконання автора, нині за умов зменшення чисельності населення України недоцільно зберігати 450 депутатських посад. Ідею народного представництва в діяльності законодавчого органу — носія народного суверенітету, наділеного правом ухвалювати закони і брати участь у вирішенні найбільш важливих державних питань [13, 516], спроможні реалізувати 300 народних депутатів. Подібні конституційні новації засвідчать спроможність Верховної Ради України як реального представницького органу влади динамічно реагувати на зміни соціального середовища. Демократичний характер конституційно-правового статусу вітчизняного парламенту проявиться політичною волею народних обранців зменшити витрати державного бюджету на власне утримання (виплати заробітної плати, видатків на оздоровлення, проживання іногородніх депутатів, транспортні відшкодування) й чисельного штату помічників.

Колегіальність за порядком розробки і ухвалення рішень сприяє виявленню, обліку, узгодженню й вирішенню розбіжностей між різними соціальними спільнотами, національними, політичними, статевовіковими, професійними та іншими групами громадян з певною мірою адекватності реальному співвідношенню суспільно-політичних сил в державі. Ідеальний парламент повинен виступати в якості «мікромоделі суспільства» [14, 13–14]. Очевидним є факт, що структура інтересів дуже складна і будь-яке управлінське рішення повинно проходити своєрідний відбір, апробацію. Найбільш яскраві ідеї, які випереджають час і повсякденність суспільного буття, виникають в думках однієї особи. І лише за належної підтримки парламентської більшості, а досить часто саме меншості, вірогідним є прийняття рішення, що відповідає реальним настроям суспільства, а не зручностям і потребам офіційної влади [15, 8–9].

Будучи представленими у Верховній Раді України, недержавні об'єднання — корпус виборців і партії — отримують можливість досягти компромісу між собою та офіційною владою, не використовуючи різні, в тому числі й крайні, форми тиску позапартійної опозиції — бунти, революції, мітинги. Функціонування представницького за своїм характером органу влади ґрунтується на принципах політичної багатоманітності і свободи дискусії.

Поеднання відмінних засад комплектування Верховної Ради України допомагає взаємно урівноважувати пріоритети депутатських фракцій і груп. В умовах становлення багатопартійної системи досить часто саме ці об'єднання парламентаріїв виступають в ролі реальних керівних центрів новостворених партій і громадських організацій, надають їм необхідні матеріально-технічні засоби для зв'язків з громадськістю й регіонами [16, 176–181].

Особливий характер взаємодії народних депутатів з виборцями передбачає здійснення представництва в публічній сфері в особливій формі — без особистих довірливих стосунків, у всіх галузях суспільних відносин. Тобто саме конституційна норма, а не фактичне доручення виборців, визначає зміст діяльності представника та особливості його мандата. Навіть відсутність конституційно закріпленого імперативного зв'язку між парламентарієм і виборцем не є підставою для визнання парламенту квазіпредставницьким [14, 15].

Згідно з ч. 1 ст. 78 Конституції України народні депутати здійснюють повноваження на постійній основі, що перетворює їх на професійних парламентаріїв. Вони працюють протягом певного терміну із прямою конституційною заборонаю їх відкликання. Позбавлення депутатського мандата можливе, як правило, у виняткових випадках з дозволу всього депутатського корпусу.

Професійна оплачувана робота народних обранців, парламентські привілеї, формальна незалежність від волі виборців, партійних структур й органів державної влади визначають особливості сучасного вітчизняного та світового парламентаризму [17, 26; 18, 248]. Як наслідок, де-юре парламент України є суверенною професійною установою, яка працює сесійно [19, 10, 12]. Його особливе соціальне становище зумовлене значним переліком прав, обов'язків й відповідальністю народних депутатів, уповноважених здійснювати законодавчу владу в державі [20, 28].

Система проведення щорічних сесій — терміни і тривалість роботи, визначається Основним Законом. В цьому сенсі практика парламентської діяльності є наслідком професіоналізації, спеціалізації і диференціації політичного життя держави й державного управління, посилення втручання державного апарату в регулювання соціально-економічної та політичної сфери суспільних відносин. Зростання обсягу законотворчої роботи, ускладнення проблем, що є на порядку денному становлення конституційного ладу і потребують негайного вирішення, обумовлюють посилення вимог до професійних якостей самих законодавців [21, 6].

Висновки. Формування правильних уявлень про категоріальне значення, правову природу, стан і динаміку застосування основних принципів функціонування Верховної Ради України породжує системні знання про конституційно-правовий статус парламенту. Досвід реалізації демократичних засад організації і діяльності представницької установи вочевидь створює реальні конституційні й політичні передумови для поступального розвитку інституту законодавчої влади.

Література

1. Муниципальное право Украины : учебник / за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 592 с.
2. Кистяковский В. А. Философия и социология права / В. А. Кистяковский ; сост., прим., указ. В. В. Сапова. — СПб. : РХГИ, 1998. — 798 с.
3. Могупова М. А. Скандинавский парламентаризм. Теория и практика / М. А. Могупова. — М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001. — 350 с.
4. Держава і громадянське суспільство в Україні. Проблеми взаємодії : монографія / за ред. І. О. Кресіної. — К. : Логос, 2007. — 316 с.
5. Фадеев В. И. Депутатский мандат в Российской Федерации : конституционно-правовые основы : учеб. пособие / В. И. Фадеев, М. В. Варлеп. — М. : Норма, 2008. — 448 с.
6. Чиркин В. Е. Государствование : учебник / В. Е. Чиркин. — М. : Юристъ, 1999. — 400 с.
7. Советское государственное право / под ред. И. Е. Фарбера. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1979. — 326 с.
8. Український парламентаризм : минуле і сучасне / за ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Парлам. вид-во, 1999. — 368 с.
9. Андреева Г. П. Избирательное право России и в зарубежных странах : учеб. пособие / Г. П. Андреева, И. А. Старостина ; под ред. А. А. Клишаса. — М. : Норма, 2010. — 592 с.

10. Євграфов П. В. Конституція України : коментар змін (2004–2007). Теоретичні та практичні аспекти : наук.-практ. посіб. / П. В. Євграфов. — К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2007. — 204 с.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення позачергових виборів депутатів Тернопільської обласної ради» від 10 черв. 2009 р. № 14-рп/2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
12. Масленникова С. В. Народное представительство и права граждан в Российской Федерации / С. В. Масленникова. — М. : ООО «Городец-издат», 2001. — 176 с.
13. Сравнительное конституционное право / отв. ред. В. Е. Чиркин. — М. : Манускрипт, 1996. — 729 с.
14. Савоськин А. В. Представительная (законодательная) власть в России : история и современность : монография / А. В. Савоськин ; Урал. ин-т экономики, управления и права. — Нижний Тагил : Центр подготовки персонала Евраз-Урал, 2010. — 224 с.
15. Инновационный парламент / Федеральное Собрание Российской Федерации, Гос. Дума ; [авт.-сост. В. М. Зубов]. — М. : Изд. Гос. Думы, 2010. — 80 с.
16. Шеховцов В. А. Развитие российского парламентаризма / В. А. Шеховцов. — Владивосток : Дальнаука, 2002. — 321 с.
17. Авакьян С. А. Федеральное Собрание — парламент России / С. А. Авакьян. — М. : Рос. Юрид. Изд. Дом, 1999. — 432 с.
18. Лафитский В. Конституционный строй США / В. Лафитский. — М. : Статут, 2011. — 351 с.
19. Шикунов Д. В. Российский парламентаризм : особенности современного этапа : учеб. пособие / Д. В. Шикунов. — М. : Моск. ун-т МВД России, 2004. — 67 с.
20. Богачева Н. И. Парламент России. Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации / Н. И. Богачева, О. В. Ковалева. — М. : НТЦ «Развитие», 2005. — 218 с.
21. Колобов О. А. Парламентаризм : зарубежный опыт / О. А. Колобов, А. А. Корнилов, А. А. Сергунин. — Н.-Новгород, 1991. — 53 с.

Анотація

Словська І. Є. Характеристика окремих принципів діяльності Верховної Ради України. — Стаття.

Досліджуються окремі елементи принципів народовладдя, колегіальності і професійності в діяльності Верховної Ради України. Автор підсумовує, що досвід реалізації згаданих демократичних засад створює реальні конституційні й політичні передумови для поступального розвитку інституту законодавчої влади.

Ключові слова: парламент, народовладдя, колегіальність, професійність.

Аннотация

Словская И. Е. Характеристика отдельных принципов деятельности Верховного Совета Украины. — Статья.

Исследованы отдельные элементы принципов народовластия, коллегиальности и профессионализации в деятельности Верховного Совета Украины. Автор приходит к выводу, что опыт реализации упомянутых демократических принципов создает реальные конституционные и политические предпосылки для эволюционного развития института законодательной власти.

Ключевые слова: парламент, народовластие, коллегиальность, профессионализм.

Summary

Slowska I. Separate principles' description of Supreme Soviet of Ukraine activity. — Article.

Separate elements of democracy principles, collective character and professionalism in activity of Supreme Soviet of Ukraine are studied. Author summarizes that experience of the mentioned democratic principles realization creates the real constitutional and political pre-conditions for evolutionary development of legislature institute.

Keywords: parliament, democracy, collective character, professionalism.